

ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย :
กับบทบาทการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
University Strategy: the Role to Preserve of Arts and Culture

ดร.พิเชฐ ทังโต*

บทคัดย่อ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นสถาบันการศึกษา มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพุทธ รวมทั้งส่งเสริมการสร้างความสามารถและส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบผ่านการจัดการศึกษา การวิจัย พร้อมเครือข่ายในส่วนมหาวิทยาลัยและภาคีสมาชิก เพื่อให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติ ยุทธศาสตร์ นโยบายด้านวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และมุ่งขับเคลื่อนสู่สาธารณะส่วนรวมเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม ทํานุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม

คำสำคัญ :ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย, บทบาท, การทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of Buddhist University is to develop human resources according to Buddhism, including to promote and the creating the human capital compeling and to promote as a cultural system through research and education networks in universities and associate members. In line with the strategic plan of the university's cultural policy and aims to drive the public to preserve public support arts and culture.

Keywords : University strategy, State, Preservation Art and Culture

๑.บทนำ

เมื่อต้องเข้าบรรยายพิเศษกับนิสิตปริญญาเอกรัฐศาสตร และการจัดการเชิงพุทธ ในประเด็นการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ทำให้ต้องค้นคว้าเพื่อทำเป็นเอกสารประกอบการบรรยาย ทั้งมีความเกี่ยวเนื่องกับผู้เขียนคือเป็นภาระงานในการประกันการศึกษา ตามเกณฑ์ประเมินของมหาวิทยาลัย ทั้งเป็นยุทธศาสตร์ ตาม พรบ.มหาวิทยาลัย โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ

---

* ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้วยเหตุผลที่ว่า มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทย มีฐานมาจากพระพุทธศาสนา ที่มี “หลักคิดแนวปฏิบัติ” ส่งผลเป็นการสร้างสรรค์วัฒนธรรมตามหลักการทางศาสนา โดยมีพุทธบริษัท ในนามศาสนิกเป็นผู้ร่วมดำเนินการ เรียนรู้ ส่งต่อ สืบต่อมาจนเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักของ วัฒนธรรมไทย โดยเป็นทั้งผู้สร้างวัฒนธรรม ส่งต่อ ทำนุ บำรุง ส่งเสริม จากรุ่นสู่รุ่น จากคนสู่คน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนเป็นผลิตผลของวัฒนธรรมพื้นถิ่นจำนวนมาก อาทิ ประเพณีการ ลอยโคม ลอยประทีป ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ตักบาตรดอกไม้ ตัก บาตรเทโว อุ้มพระอาบน้ำ ประเพณีผีตาโชน ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีลอยกระทงสาย บุญผะ เหวด เป็นต้น ดังนั้นเหตุผลที่น่าสนใจก็คือ พระพุทธศาสนาและศาสนิกเป็นทั้งผู้สร้างวัฒนธรรม รักษา ส่งต่อ เป็นไปตามจารีตวิถีประเพณีที่สอดคล้องกับสภาพพื้นถิ่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมาย พระราชบัญญัติการศึกษา กฎหมายมหาวิทยาลัย ล้วนกำหนดให้สถานศึกษามีบทบาทในการ “**ทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรม**” ด้วย จากเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้มหาวิทยาลัยต้องเข้าไปมีส่วนในการส่งเสริม รักษา และพัฒนาคุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณี ให้เกิดเป็นมูลค่า เป็นองค์ความรู้ และเป็นการจัดการทางวัฒนธรรม ผ่านการทำนุ บำรุง รักษา ส่งต่อ พัฒนาผ่านกระบวนการ การจัดการความรู้ และบูรณาการ

ภาพที่ ๑ การบรรยายแก่นิสิต ป.เอก (รปศ.)

บทบาทมหาวิทยาลัยกับการทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรม (ภาพ : ผู้เขียน)

๒. ยุทธศาสตร์ชาติกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ ความเจริญงอกงามที่มนุษย์เป็นผู้ทำให้เกิดขึ้นในโลก ตามคำที่เขียนขึ้นใน ภาษาบาลี “วรฺธมฺม” หรือภาษาสันสกฤตว่า “วฺรฺธนฺธมฺ” ในความหมายที่แปลว่า ธรรมคือความ เจริญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Culture ที่แปลว่า พฤติกรรมที่กลุ่มชนกระทำเป็นรูปแบบที่ปฏิบัติ

สืบทอดกันมา”^๒ “...สุชีพ ปุญญานุภาพ กล่าวถึงคำว่า วัฒนธรรม ไม่ได้บัญญัติขึ้นมาเพียงเพราะให้สอดคล้องกับคำว่า Culture เท่านั้น หากแต่มีความมุ่งหมายที่สูงกว่า คือ เราบัญญัติคำนี้มาพร้อมกับการตั้งสถาบัน คือ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อดำเนินการส่งเสริม รักษา ปรับปรุงจิตใจ และระเบียบประเพณี...รวมทั้งออกกฎหมายตั้งขึ้นเป็นกระทรวง...”^๓

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้ใน ๔ นัยยะ คือ

๑. วัฒนธรรมทางคตินิยม ได้แก่ หลักการดำเนินชีวิต ซึ่งส่วนใหญ่มาจากความเชื่อถือซึ่งได้สืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น ในลัทธิ ในศาสนาต่างๆ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ

๒. วัฒนธรรมทางเนติธรรม ได้แก่ กฎระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งอยู่ในแต่ละสังคม และเป็นที่ยอมรับนับถือ เหมือนกฎหมาย ซึ่งแต่ละสังคมใช้เป็นหลักในการบริหารชุมชนของตน

๓. วัฒนธรรมทางสทธรรม ได้แก่ สิ่งยึดเหนี่ยวให้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้ เช่น กิริยามารยาท ความสามัคคี ความโอบอ้อมอารีต่อกัน การยึดถือประโยชน์ร่วมกันในทางวัฒนธรรม

๔. วัฒนธรรมทางวัตถุธรรม ได้แก่ บรรดาสิ่งของเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งในชีวิตประจำวัน ในกิจกรรมงานทั่วไป และในการประกอบสัมมาอาชีพ มีภาชนะ เครื่องใช้สอย บ้านเรือนและอื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงแสดงความห่วงใยต่อความเป็น “ไทย” อันสัมพันธ์การทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ที่ว่า

“ถ้าท่านได้ช่วยกันทำให้บ้านเมืองมีความสุข ความเรียบร้อย ก็ ทำให้ประเทศชาติเป็นไปได้ด้วยดี ซึ่งเป็นความต้องการของประชาชนคนไทยทุกคนที่จะให้ประเทศชาติดำเนินไปโดยดีเพราะจะทำให้สามารถที่จะมีความเป็นไทยอยู่ได้”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะนายกรัฐมนตรี
นำคณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต
๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๑

^๒ วิทย์ พินคันทน์, สืบสานวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพ ฯ : เมธิพิสส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

^๓ วิทย์ พินคันทน์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

วิทย์ พินคันทน์, สืบสานวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพ ฯ : เมธิพิสส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

ดังนั้นเมื่อพิจารณาในภาพรวมวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ ปรับปรุงเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนเป็นค่านิยมแห่งชุมชน สังคม และประเทศชาติ จึงควรที่จะมีการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมให้เป็นมรดกแผ่นดินสืบไป

ในรัฐธรรมนูญพุทธศักราช พ.ศ.๒๕๕๐ ได้บัญญัติไว้ในมาตราที่ ๖๖^๕ ที่ว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอันนุรักษ์ฟื้นฟู จาริตประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมอันดี ของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการและบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ในมาตราที่ ๗๓^๖ มองว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมเป็น “หน้าที่” ของพลเมืองในรัฐ ที่บัญญัติไว้ว่า “บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร และช่วยเหลือบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักพิทักษ์ ปกป้อง และสืบสาน ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

รวมไปถึงมาตรา มาตรา๒๘๙ ได้ให้บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เข้าไปมีบทบาทในการทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ของคนชุมชนในระดับต้น ที่ว่า“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจ หน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะจาริตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น...”^๗

ส่วนการจัดการศึกษาปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.๒๕๔๒ให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมและจาริตประเพณีท้องถิ่นซึ่งหมายรวมไปถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ดังปรากฏใน มาตรา ๖ “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

มาตรา ๗ “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิหน้าที่ เสรีภาพความเคารพกฎหมายความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความ ภาคภูมิใจ ในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติการกีฬาภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็น สากลตลอดจน

^๕รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ , ราชกิจจานุเบกษา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐, เล่ม ๑๒๔ ตอน ๔๗ ก. หน้า ๑๘-๑๙.

^๖รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐,ราชกิจจานุเบกษา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐, เล่ม ๑๒๔ ตอน ๔๗ ก. หน้า ๒๐.

^๗รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ,ราชกิจจานุเบกษา, ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐, เล่ม ๑๒๔ ตอน ๔๗ ก.หน้า ๑๑๖

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการประกอบอาชีพรู้จักพึ่งตนเองมีความริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง”^๘

มาตรา ๒๓ “การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ (๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรมการกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา”^๙

มาตรา ๖๓ “รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่สื่อบroadcasting และโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็น ต่อการส่งวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์วิทยุโทรคมนาคมและการสื่อสารในรูปอื่นเพื่อใช้ ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัยการทะนุบำรุง ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น”^{๑๐} ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่นนั้นในส่วนของสหประชาชาติและประเทศต่างๆได้กำหนดแนวทางและหลักการไว้

ดังนั้นจึงอาจตีความและนิยามได้ว่า การอนุรักษ์ ทำนุ บำรุง ศิลปะ วัฒนธรรมเป็นลักษณะร่วมของคนในสังคมและเป็นทั้งมาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพื่อให้คนในสังคม ทุกคนมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการทางกฎหมาย

ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ได้กำหนดให้สภามหาวิทยาลัย และสภาวิชาการ มีอำนาจและหน้าที่ ตามกฎหมายมาตรา ๑๙ อนุ (๑) “วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม”^{๑๑} และมาตรา ๒๒ อนุ (๙) “จัดหาวิธีการอันจะทำให้การศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเจริญยิ่งขึ้น”^{๑๒} โดยกรอบคือการมุ่งไปที่การให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในองค์ประกอบที่ ๖ การบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตามกรอบเกณฑ์ในการประเมินของมหาวิทยาลัยกำหนดไว้เป็นหลักการว่า **“การทำนุบำรุงศิลปะ และวัฒนธรรมถือเป็นพันธกิจสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงต้องมีระบบกลไกดำเนินงานด้านนี้ให้**

^๘พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒. (๒๕๔๒,๑๙ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ (ตอนที่ ๗๔ ก), หน้า ๑-๒๓.

^๙พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒. (๒๕๔๒,๑๙ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ (ตอนที่ ๗๔ ก), หน้า ๑-๒๓.

^{๑๐}พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒. (๒๕๔๒,๑๙ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ (ตอนที่ ๗๔ ก), หน้า ๑-๒๓.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การปฏิรูปการศึกษา : วาระแห่งชาติจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.๒๕๔๒ สู่การปฏิบัติยุทธศาสตร์ที่จะพาประเทศพ้นวิกฤติ, (กรุงเทพ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,๒๕๔๔.). หน้า ๓๕-๕๐.

^{๑๑}พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐. (๒๕๔๐, ๑ ตุลาคม).ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๔ (ตอนที่ ๕๑ ก), หน้า ๒๔-๔๓.

^{๑๒}พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐. (๒๕๔๐, ๑ ตุลาคม).ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๔ (ตอนที่ ๕๑ ก), หน้า ๒๔-๔๓.

เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพโดยอาจมีจุดเน้นเฉพาะที่แตกต่างจากปรัชญา และ ธรรมชาติของแต่ละมหาวิทยาลัย และมีการบูรณาการเข้ากับพันธกิจอื่น ๆ โดยเฉพาะการผลิต บัณฑิต รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน พัฒนา เผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรม สร้างสรรค์ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นรากฐานการพัฒนาองค์ความรู้ที่ดีขึ้น”^{๑๓} ดังนั้น มหาวิทยาลัย ต้องมีภาระงาน และบทบาทในอันที่จะเข้าไปจัดการศึกษา ทำวิจัย และจัดการเรียน การสอนให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัย หรือผลการวิจัยนั้น พร้อมทั้งนำโครงการเชิงประจักษ์มา เป็นหลักฐาน ตามเกณฑ์ประเมินในการประกันการศึกษาของมหาวิทยาลัย ตามภาระงานในการทำ หน้าที่ประเมินอย่างเป็นระบบ จนก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่าง บูรณาการ ดังปรากฏว่ามหาวิทยาลัยจัดให้มีการเทศน์มหาชาติ จัดไหว้ครู จัดการอนุรักษ์คัมภีร์ใบ ลาน หรือมีการวิจัยประเพณีวิถีปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นต้น^{๑๔} พร้อมพัฒนาองค์ความรู้ในวิถี วัฒนธรรมสู่ความเข้าใจ เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก

๓.ผู้สร้างวัฒนธรรม ต้องสร้างวัฒนธรรมแห่งการอนุรักษ์ และส่งต่อ

ศาสนาเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีประชาในสังคมไทย ดังนั้นสถาบัน ศาสนา วิถีประชา จึงเป็นองค์ประกอบร่วม ในการสรสร้างวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมไทย นับตั้งแต่ การเกิด จนกระทั่งตาย ดังนั้นการสร้าง สืบสาน และส่งต่อจึงเป็นบทบาทและหน้าที่ของวัด พระภิกษุ ชาวพุทธ ตามที่หลักฐานปรากฏนับแต่อดีต แต่การรักษาสืบต่อ และส่งต่อ ที่เป็นไปตาม กลไกของสังคม มุมหนึ่งมาจากความเชื่อเป็นฐานราก แต่ยังมีปัญหาที่พบ คือ ยังขาดกระบวนการ และการสร้างคุณค่าอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ประเพณีบางอย่างสูญหายไปพร้อมกับความทรงจำของ ช่วงเวลา เคยมีเคยปรากฏ รวมทั้งการขาดการบันทึกเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ให้เกิดการสอบทาน ตรวจสอบจนกระทั่งเป็นองค์ความรู้ เข้าใจ นำไปสู่การปฏิบัติ รักษาได้

ทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้แนวคิดเป็นนัยยะไว้ว่า

“...ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม กับ การพัฒนานั้น โดยสรุปก็คือ ในการที่สิ่งทั้งหลาย จะดำรงอยู่ด้วยดี พร้อมทั้งจะเจริญงอกงามต่อไป องค์ประกอบของมันจะต้องประสานสัมพันธ์ เกื้อกูลกันจนทำให้องค์รวมอยู่ในภาวะสมดุล วัฒนธรรมที่สืบมาจากเก่ากับการพัฒนาที่จะคืบหน้า ต่อไป ก็จะต้องประสานสัมพันธ์เกื้อกูลกัน ปรับเข้ากันได้ และสืบทอดต่อเนื่องจนทำให้สังคมดำรง

^{๑๓} พระมหาสุทัศน์ ติสสวาที และคณะ, บรรณาธิการ, คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับอุดมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๕.

^{๑๔} พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์), “ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพระประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณีตำบลเมืองเก่าอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, หน้า ๓๒๓-๓๒๘. และ พระบุญช่วย โชติวิโส (อุยวงศ์), “ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธีกรรมการบวชศีลสู่ขวัญของชาววานรนิวาส”, ใน รวม บทความวิชาการ โครงการสัมมนาวิชาการ ผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ดีเด่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาทิตย์ ที่ 26 กันยายน 2553, (กรุงเทพมหานคร : หอไตรการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗๗-๒๘๔.

อยู่ และดำเนินไปอย่างมีคุณภาพ ความเจริญงอกงาม และประโยชน์สุขที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้
...^{๑๕}

ดังนั้นแนวคิดสำคัญ คือการที่พระพุทธศาสนาเป็นฐานเกิดของวัฒนธรรมประเพณีในสังคมไทย พระภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นผู้พัฒนาและร่วมสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทยผ่านวิถีทางศาสนา เมื่อมาถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคมจึงต้องมีส่วนร่วม เป็นเจ้าภาพ มีหน้าที่โดยตรงที่จะเข้าไปสนับสนุนการจัดการศึกษา วิจัย และพัฒนาให้เป็นการรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรม ตามกรอบของกฎหมายชาติ และ พรบ.มหาวิทยาลัย และในฐานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ผู้เป็นส่วนในการผลิตสร้างวัฒนธรรมโดยตรง ซึ่งสามารถนำมาเสนอเป็นกรอบคิด และวิถีในการดำเนินเป็นนโยบายได้ดังนี้ คือ

มหาวิทยาลัยกับแนวนโยบายด้านทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรม

รณรงค์ / สืบสาน	เข้าร่วม/สร้างสรรค์	ประสาน/บูรณาการ
๑. ศึกษา วิจัย รวบรวมและ พัฒนาองค์ความรู้ ๒.อนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทาง วัฒนธรรม ๓. จัดการแสดงและจัด นิทรรศการ ๔. จัดการเรียนการสอนแก่นัก ศึกษาและเยาวชน ๕. ส่งเสริมการพัฒนา/เชิดชู เกียรติบุคคลสำคัญ ๖. ส่งเสริมและสนับสนุนการ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่าง ประเทศ ๗.เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ งานด้านวัฒนธรรม ๘. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและภาคส่วนต่างๆ	๑. วิจัยและพัฒนา เพื่อสร้าง คุณค่า/มูลค่าเพิ่ม จากมรดก ทางวัฒนธรรม ๒. ส่งเสริมและสนับสนุนการ พัฒนาสินค้าและบริการเชิง วัฒนธรรม บน พื้น ฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ๓.ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ที่ เกิดจากมรดกทางวัฒนธรรม ตามปรัชญา เศรษฐกิจ พอเพียง ๔.ส่งเสริมและสนับสนุนการ พัฒนาการแสดง เพื่อสร้าง คุณค่าเพิ่ม ๕. ปรับปรุงและพัฒนาเมือง/ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๑. ส่งเสริมและสนับสนุน กิจกรรมที่สร้างความ ร่วมมือขององค์กรและ ส ถ า บั น ด้า น ศิลปวัฒนธรรม ของ ภาครัฐและเอกชน ๒.ส่งเสริมและสนับสนุน การมีส่วนร่วมอย่างเต็ม รูปแบบของประชาชน/ ชุมชนในพื้นที่ ๓. สร้างความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เพื่อขับเคลื่อน และ ผลักดันภารกิจสืบสาน และสร้างสรรค์ ทาง วัฒนธรรม

^{๑๕} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ธรรมเพื่อชีวิตและการพัฒนาวัฒนธรรม, สำนักพิมพ์ อมรินทร์ พริ้น
ติง กรุ๊ป จำกัด, (๒๕๓๒.), หน้า

ด้านสังคม

ด้านเศรษฐกิจ

ด้านการบริหาร

ตารางที่ ๑ มหาวิทยาลัยกับแนวนโยบายด้านทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรม ต่อการเข้าไปจัดการทางวัฒนธรรมต่อสังคมประเทศชาติ (ที่มา/แปลงจาก: กระทรวงวัฒนธรรม)

บทบาทของมหาวิทยาลัย คือการเข้าไปส่งเสริมผู้สอน ผู้เรียน แสวงหาองค์ความรู้ในประเพณีวัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ผ่านการจัดการศึกษาและทำวิจัย จัดการเรียนการสอนอย่างมีบูรณาการ โดยให้ตระหนักในความรู้ เห็นความสำคัญ นำไปสู่การปฏิบัติ รักษาอย่างเข้าใจ มีพลวัตอยู่ในตัวเอง ตลอดเวลา ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อถึงที่สุดพระพุทธศาสนา เป็นฐานรากของวัฒนธรรม ประเพณีไทย ที่ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่องจนเป็นเอกลักษณ์ การธำรงรักษา สืบต่อไว้ จึงมีความหมายเป็น **“การทำนุบำรุง”** วิถีวัฒนธรรม ประเพณีที่นับเนื่องกับรูปแบบทางศาสนาและวัฒนธรรมไทยในรูปแบบและพื้นที่ต่าง ๆ โดยรูปแบบและวิธีการในการทำนุบำรุง ที่หน่วยงานภาครัฐ คือ กระทรวงวัฒนธรรม ได้วางยุทธศาสตร์ในการดำเนินการ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแผนภาพได้ คือ

เชิงสังคม

สืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของไทย โดยการปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาติ

เชิงเศรษฐกิจ

นำทุน/มรดกทางวัฒนธรรม มาใช้เพื่อสร้างคุณค่า/มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เชิงการบริหารจัดการ

ปรับปรุงระบบบริหารจัดการ เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วม และการบูรณาการอย่างเต็มรูปแบบจากทุกภาคส่วน

โครงการสำคัญ

- ๑.โครงการรากวัฒนธรรมที่ภาคภูมิใจในทุกพื้นที่
- ๒.โครงการเมืองหน้าด่านวัฒนธรรมอาเซียน
- ๓.โครงการค่ายศิลปวัฒนธรรมเยาวชนในช่วงปิดภาคเรียนทั่วประเทศ
- ๔.โครงการสุดยอดการแสดงศิลปวัฒนธรรมและดนตรีไทยในแต่ละภาค
- ๕.การสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมในมิติวัฒนธรรม

โครงการสำคัญ

๑. การพัฒนาเมืองวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่มีศักยภาพ
๒. การผลิตภัณฑ ภูมิปัญญาวัฒนธรรม (OTOP วัฒนธรรม)
- ๓.โครงการอุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์
- ๔.โครงการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรม ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
๕. โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในงานประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ
- ๖.โครงการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ/โบราณสถาน ให้เป็นแหล่งความรู้และแหล่งท่องเที่ยว

โครงการสำคัญ

- ๑.โครงการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรม

ตารางที่ ๒ ตารางกรอบยุทธศาสตร์ชาติที่ดำเนินการโดยกระทรวงวัฒนธรรมในการบริหารจัดการ ทำนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม (ที่มา: กระทรวงวัฒนธรรม)^{๑๖}

๔.มหาวิทยาลัยกับการเข้าไปมีส่วนร่วมอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ ในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ภายใต้กำกับของรัฐ เป็นมหาวิทยาลัย
ทางเลือก ที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อพัฒนาบุคลากรทางศาสนาเป็นเบื้องต้น บริการวิชาการ
ทางศาสนาแก่สังคม และทำให้เกิดการขับเคลื่อนสู่การบริหารจัด องค์การสงฆ์ ให้ก้าวไปข้างหน้า โดย
การส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอน การวิจัยอย่างเป็นระบบ^{๑๗} บูรณาการการเรียน การสอน
พร้อมบริการวิชาการต่อสาธารณะและสังคม^{๑๘} เพื่อร่วมออกแบบวัฒนธรรมกระแสหลักที่ยังคงมีอยู่
และดำเนินอยู่ในวิถี ผ่านกระบวนการศึกษา นำไปสู่ข้อสรุปในการศึกษา ทั้งสองต่อเป็นองค์ความรู้
พัฒนาเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม ในการทำนุ บำรุง รักษา เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ไว้เป็น
มรดกกับอนุชนต่อไป

ความเกี่ยวเนื่องกับวัด / สังฆาธิการปกครอง / มหาวิทยาลัย กับงานด้านวัฒนธรรม ศาสนา	
ประเภท	วัฒนธรรมด้านศาสนา
มหาวิทยาลัย/ สถาบันการศึกษา	๑. การศึกษา ค้นคว้า ทำการวิจัย บูรณาการการเรียน การสอน กำหนดเป็นแผนงาน ๒.กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ เพื่อไปสู่กระบวนการแห่งการปฏิบัติ เสนอแนะเป็นนโยบายต่อผู้บริหารระดับสูง หรือเกี่ยวข้อง
องค์กรปกครอง คณะสงฆ์	๓. กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ /นโยบาย /ส่งมอบสู่การปฏิบัติใน ตามลำดับชั้นสายการปกครอง และภาคีที่เกี่ยวข้อง
วัด/ หน่วยทางศาสนา	๔. นำองค์ความรู้ แนวทาง นโยบาย ไปสู่การปฏิบัติผ่านชุมชน สังคม และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ในภาระงาน อาทิ ๔.๑ โบราณสถานในวัด สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ศาสนสถานสำคัญ ๔.๒ เทศกาลที่มาพร้อมกับวิถีทางวัฒนธรรม เช่น เทศกาล เข้าพรรษา การแห่เทียน เป็นต้น ๔.๓ วันสำคัญทางศาสนา/และวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับศาสนา/สวด มนต์ เป็นต้น

^{๑๖}นายปรีชา กันธิยะ, “การขับเคลื่อนนโยบาย ยุทธศาสตร์การบูรณาการ และพัฒนาศักยภาพการ
ดำเนินงานของกระทรวงวัฒนธรรมปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗”, ออนไลน์ : http://www.m-culture.go.th/infocenter/files/459/pp_561.pdf, เมื่อ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๗}พระอธิการช่วง ชูติโสภโณ (ตั้งอยู่),ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ
(แซนโหม้นตา) ของจังหวัดสุรินทร์,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย๒๕๕๔. หน้า บทนำ.

^{๑๘}พระมหาสุทัศน์ ดิสสรวาทิ และคณะ, เรื่องเดิม, หน้า ๑๑๕.

ตารางที่ ๓ ยุทธศาสตร์ แนวนโยบายของมหาวิทยาลัย กับการเข้าไปส่งเสริมด้านการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม กับวัด ชุมชน/ สังฆาธิการปกครอง /และภาคีที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยจะมีบทบาทสำคัญ ในการจัดการและก่อให้เกิดการขับเคลื่อน ดังกรณี ที่มหาวิทยาลัยจัดทำพิธีไหว้ครูเพื่ออนุรักษ์วิถีไทย ที่สัมพันธ์กับหลักความเคารพ (คารวะ ๖)^{๑๙} หลัก กตัญญู (กตัญญูตา)^{๒๐} และหลักหน้าที่ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (ศีล ๕-ทศ ๖)^{๒๑} ดังเกิดเป็น รูปแบบ วิถีวัฒนธรรมที่มหาวิทยาลัยดำเนินขึ้น อาทิ การส่งเสริมให้มีการจัดเทศน์มหาชาติในระดับ คณะต่าง ๆ และ/หรือในวิทยาเขต หน่วยวิทยบริการ ห้องเรียนของมหาวิทยาลัย รวมไปถึงประเพณี เฉพาะถิ่นที่เกิดขึ้น เช่น การจัดทำบุญผะเหวด^{๒๒} บุญประเพณีสารทเดือนสิบ^{๒๓} การจัดทำอนุรักษ์ พุทธศิลป์ล้านนา^{๒๔} การเข้าไปส่งเสริมบุญประเพณี รูปแบบการดำเนินชีวิต รวมทั้งการเข้าไปส่งเสริม รูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาผ่านการวิจัยหรือการจัดการทางการวิจัย^{๒๕} การ วิจัยด้านการรักษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การจัดกระบวนการในการเข้าไปอนุรักษ์ รักษา หรือ ส่งเสริมให้เกิดการจัดการความรู้ หรือการส่งเสริมให้เกิดสืบทอดและรักษาประเพณีอันเนื่องด้วยการ จัดการอย่างเป็นระบบ โดยมหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการได้ดังนี้ คือ

ก.มหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา ในฐานะเป็นสถาบันการศึกษา และเป็นมหาวิทยาลัย สงฆ์จะทำหน้าที่ในการศึกษา ค้นคว้า ทำการวิจัย กำหนดเป็นแผนงาน ตามกรอบองค์ความรู้ที่ได้ อย่างเป็นระบบ ตามกรอบวิชาการและวิถีวัฒนธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ จากนั้น (๒.) การเรียนการ สอนแบบบูรณาการ สร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง (๓.) กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีส่งเสริม การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยการเข้าไปเสริมสร้างเครือข่ายภาคีร่วม

^{๑๙} พระพรหมคณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๙.

^{๒๐} พระพรหมคณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **เรื่องเดิม**, หน้า

^{๒๑} **เพ็งอ้ง**, หน้า ๑๙๑.

^{๒๒} ผศ.บัญชา จำปารักษ์ (2557) , "การศึกษาบุญมหาชาติ (ผะเหวด) กับการเสริมสร้างจริยธรรมทาง สังคม" http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1862&articlegroup_id=328

^{๒๓} พระมหาปริตตา ขนติโสภณ,ดร., “ประเพณีสารทเดือนสิบ”, ในสารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ๒๕๕๖, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๑-๑๕๖.

^{๒๔} พระมหาสุทนต์ อภาภโร (อบอู่)ดร., และคณะ, “การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณี "ตาก ธรรม" ของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่”, **รายงานการวิจัย** , (กรุงเทพ ฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, กระทรวงวัฒนธรรม) พ.ศ. ๒๕๕๙.

^{๒๕} พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ., รูปแบบการสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้กลไกของนวัตกรรมการ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น : ศึกษากรณีภูมิปัญญาประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ จังหวัดลำพูน”, **ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑, เล่ม ๑ : พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า ๖๓๕-๖๕๓.

ปฏิบัติ หรือร่วมดำเนินการในการอนุรักษ์ ทำนุ บำรุงศิลปวัฒนธรรม นับตั้งแต่หน่วยการปกครอง คณะสงฆ์ในโครงสร้างตามลำดับชั้น ไปจนถึงหน่วยของวัดและชุมชนในพื้นที่ให้เกิดการขับเคลื่อนใน ภาพรวมร่วมกันตามปัจเจกพื้นถิ่นของผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมนั้น ๆ

ข. องค์การปกครองคณะสงฆ์ ในที่นี้หมายถึงองค์การปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับชั้น ตั้งแต่ มหาเถรสมาคม ที่จะทำหน้าที่กำหนดเป็นนโยบาย ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติ หรือวางโครงการ ปฏิบัติสำหรับวัดทั่วประเทศผ่านนโยบายขององค์การปกครองสูงสุด จากนั้นองค์การปกครองระดับ ต่อมา ตั้งแต่เจ้าคณะหนใหญ่ เจ้าคณะภาคกำหนดแผนเป็นยุทธศาสตร์ของแต่ละพื้นที่กำหนด ออกมาว่าจะดำเนินการอย่างไร ในระดับจังหวัดรับแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติในภาพรวมใน ระดับเขตจังหวัด ต่อลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละพื้นที่อาจนับเนื่องจากประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนา หรือเฉพาะพื้นถิ่นที่จะออกแบบร่วมกันให้เป็นหลักปฏิบัติในภาพรวม โดยมี หน่วยงานของมหาวิทยาลัยในระดับวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ หน่วยวิทยบริการ ห้องเรียน เป็นต้น เป็นสถานที่ประสานงาน เป็นเครือข่ายร่วมกับภาคีหน่วยงานอื่น ๆ ตามสายการปกครองคณะสงฆ์ และหน่วยการปกครองปกครองในท้องถิ่น อาทิ จังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา เทศบาล อบต. เป็นต้น รวมทั้งองค์กรอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้อง

ค. วัด/หน่วยทางศาสนา ในระดับภาคปฏิบัติ หรือการปฏิบัติโดยตรงในเชิงพื้นที่อาจ หมายถึงวัด หรือหน่วยทางศาสนาโดยตรง ที่ในฐานะเป็นเจ้าของวัฒนธรรม เป็นเจ้าของพื้นที่ หรือ เป็นเจ้าของวัฒนธรรมร่วมทางวัฒนธรรมประเพณีนั้น ๆ เช่น วัดมีประเพณีเฉพาะหรือเทศกาล เฉพาะที่มาพร้อมกับวิถีทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น เทศกาลเข้าพรรษาพร้อมการแห่เทียน พรรษา (อุบลราชธานี) การตักบาตรไม้ (ดอกเข้าพรรษา/สระบุรี) หรือประเพณีเทวโรหณะออก พรรษาเขาสะแกกรัง (อุทัยธานี) การตักบาตรดอกบัวอำเภอบางพลี (สมุทรปราการ) หรือบั้งไฟ พญานาคชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง (หนองคาย) เป็นต้น รวมไปถึงวัดที่มีโบราณสถาน ศาสนสถานสำคัญ และนับเนื่องกับประเพณี เช่น หลวงพ่อโสธร (ฉะเชิงเทรา) หลวงพ่อวัดไร่ขิง (นครปฐม) หลวงพ่อ โต วัดบางพลีใหญ่ใน (สมุทรปราการ) ที่ส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ที่เกิดขึ้น^{๒๖} เป็นต้น ในฐานะเจ้าของพื้นที่ เป็นเจ้าของวัฒนธรรม จึงสามารถสืบต่อ รับนโยบาย และร่วมสร้างยุทธศาสตร์ พร้อมส่งต่อเป็นปฏิบัติการและรักษาไว้

^{๒๖} พระอัฐภาภรณ์ กิตติภทโท (ฉัตรานนท์), “การศึกษารูปแบบและความเชื่อเรื่องผ้าทอที่ใช้ใน พระพุทธศาสนาของชาวไทลื้อเชียงคำ”, ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๘, ฉบับที่ ๓, กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๕. หน้า ๘๐-๘๕.

ภาพที่ ๒ การจัดเทศน์มหาชาติ ตามกรอบของการทำนุบำรุง และส่งเสริมวัฒนธรรม โดย
หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ จ.ราชบุรี (ภาพ : ผู้เขียน)

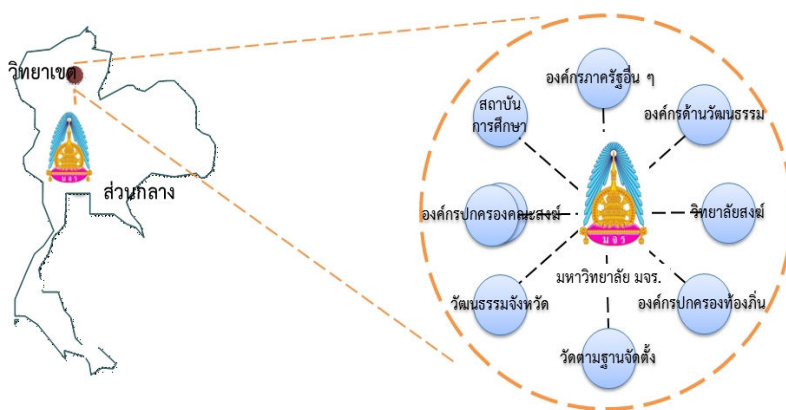
ในส่วนมหาวิทยาลัยนำความรู้ที่ได้จากการเป็นภาคีมาจัดการเรียนการสอนนัยหนึ่งเพื่อส่งต่อความรู้ สู่ผู้เรียนโดยตรง พัฒนาการเรียนการสอน ผ่านการทำวิจัย เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้ตระหนักเห็นความสำคัญ และเกิดเจตคติ กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง การจัดการศึกษาให้พระสังฆาธิการตั้งแต่วัดระดับเจ้าอาวาสเป็นต้นไป มาเรียนในหลักสูตร บส.ป. และการจัดการเชิงพุทธหรือหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง ที่มีวิชาสาธรรณูปการ หรือการจัดการในองค์กรพระพุทธศาสนา เป็นเป้าหมายร่วมกับการจัดการศึกษาด้วย เป้าหมายเพื่อการจัดการทรัพยากรทางศาสนา ที่มีนัยยะถึงการจัดการ ทำนุ บำรุง ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีอยู่ในวัดนั้น ๆ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ในฐานะเป็นภาระงาน เป็นหน้าที่ และเป็นมรดกของแผ่นดินหรือประเทศชาติ ที่จะต้องรักษาและธำรงไว้ ซึ่งสามารถทำเป็นตารางแผนภาพให้เห็นถึงความเกี่ยวเนื่องในการที่จะอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมไว้ของแต่ละภาคส่วนทั้งในเชิงนโยบายและปฏิบัติการได้ คือ

กฎหมาย/ยุทธศาสตร์	ยุทธศาสตร์/นโยบาย	ภาคี/การปฏิบัติ
๑. รัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ๒. พระราชบัญญัติการศึกษาชาติ ๒๕๔๒ ๓. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ ๔. พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ๒๕๔๐ ๕. กรอบเกณฑ์การประเมินของ สกอ.	มหาวิทยาลัยกับยุทธศาสตร์ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ๑. การศึกษา ค้นคว้า ทำการวิจัย กำหนดเป็นแผนงาน ๒. กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ เพื่อไปสู่กระบวนการแห่งการปฏิบัติ ๓. กำหนดเป็นนโยบาย / ยุทธศาสตร์ / ระบบปฏิบัติการ	๑. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับชั้น (มหาเถรสมาคม-เจ้าคณะใหญ่-เจ้าคณะภาค-เจ้าคณะจังหวัด-เจ้าคณะอำเภอ-เจ้าคณะตำบล-เจ้าอาวาส) ๒. ภาคนิเวศนวิทยาการ ๓. ภาคประชาสังคม ๔. ชุมชน และ แหล่งสร้างวัฒนธรรม

ตารางที่ ๔ ยุทธศาสตร์ /นโยบายการปฏิบัติการในการทำนุ บำรุง ศิลปวัฒนธรรม ตามข้อกำหนดและภาคีในเชิงโครงสร้าง

มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษา และอยู่ในแผนของภาระงานประกัน จึงสามารถดำเนินการงาน ตามแผนยุทธศาสตร์ได้ ภายใต้กรอบที่กฎหมายมหาวิทยาลัยกำหนด

(ยุทธศาสตร์) มจร. กับการทำนุ บำรุง ศิลปะ วัฒนธรรม

ภาพที่ ๓ ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย กับนโยบายและปฏิบัติการ การทำนุ บำรุง ศิลปะ วัฒนธรรม ในเชิงโครงสร้างและเครือข่าย

จากภาพที่ ๓ สามารถอธิบายถึงบทบาทของมหาวิทยาลัยถึงกรอบแนวคิด อันเนื่องด้วยมหาวิทยาลัย มีวิทยาเขต ๑๐ แห่งครอบคลุมทุกภาคของประเทศไทย ทั้งเหนือ ใต้ อีสาน ภาคกลาง เป็นต้น มีวิทยาลัยสงฆ์อีก ๑๒ แห่ง และห้องเรียนและหน่วยวิทยบริการจำนวน ๓๖ แห่ง มีนิสิต

กว่า ๒ หมื่นรูป/คน ทั่วประเทศ สามารถเข้าไปสร้าง เชื่อม ประสานให้เกิดการการงาน บำรุง ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นภาระงานของชาติ และมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นสถาบันการศึกษาจะเข้าไป มีบทบาทร่วม หรือเข้าไปเป็นแนวร่วมในการก่อให้เกิดขับเคลื่อนหรือส่งผลเป็นการปฏิบัติได้

มหาวิทยาลัย มีหน่วยการศึกษาระบายอยู่ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ตามแต่ละพื้นที่ จะทำ หน้าที่เป็นหน่วยนำ ประสานกับหน่วยอื่น ๆ ในพื้นที่เริ่มตั้งแต่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด หน่วย การปกครองในระดับจังหวัด ไปจนถึงระดับล่างในการที่จะรักษา อนุรักษ์ และทำนุ บำรุงวัฒนธรรม ให้เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องที่สามารถกระทำได้ และส่งเสริมให้เกิดการประสานทั้งในส่วนของการ วิชาการ ความรู้ผ่านการศึกษาวิจัย นำมาเป็นองค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่ถิ่นที่ ทั้งเหนือ ใต้ อีสาน และภาค กลาง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ร่วมกับวัดและหน่วยงานในพื้นที่ ให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นมูลค่าทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ตามแผนมหาวิทยาลัย ตามยุทธศาสตร์ และนโยบาย ชาติ

๕. วัฒนธรรม คุณค่า สุ่มูลค่า

ในยุคของการเปลี่ยนผ่านยุทธศาสตร์ของรัฐในการเข้ามา มีบทบาททางวัฒนธรรม คือการ ส่งเสริมการอนุรักษ์ และสร้างมูลค่า จากคุณค่าของวัฒนธรรม แนวคิดในเรื่องท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการด้านการท่องเที่ยวหลักของ อาเซียน ย่อมมีช่องทางที่จะพัฒนาภูมิปัญญา คุณค่าทางวัฒนธรรม ให้เป็นมูลค่าในทางเศรษฐกิจได้ โดยมีแนวทางอันจะพึงดำเนินให้เกิดขึ้นได้คือ

๑. **การสร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม** คือ การพัฒนาความรู้ ผ่านการค้นคว้า วิจัย พร้อม ทั้งสร้างภาพการณั้ตระหนัก ที่จะรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ ถูกต้อง

๒. **การปฏิบัติการทางวัฒนธรรม** หมายถึง นอกเหนือจากความรู้แล้ว มหาวิทยาลัย คณะ สงฆ์ และนิสิต สามารถเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมได้ในตัวเอง จนเป็นรูปแบบ หรือกลายเป็นแบบของการ ดำเนินทางวัฒนธรรม กลายเป็นความรู้ ความเข้าใจและวิถีแห่งการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง เหมาะสม

๓. **การสร้างความรู้ในการรักษา และสร้างมูลค่าไปพร้อม ๆ กัน** หมายถึง การประยุกต์ ระหว่างคุณค่า กับมูลค่า ความรู้ ให้เกิดเป็นมูลค่าร่วม สู่การจัดการท่องเที่ยวที่เป็นมูลค่า ในที่นี้ หมายถึง การออกแบบวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับวิถี ชีวิต การดำเนินชีวิต และเป็นการอนุรักษ์ โดย ส่งเสริมให้การมูลค่าผ่านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศาสนา ที่ให้ความสำคัญ กับการ แสวงหาความรู้ทางศาสนา การปฏิบัติธรรม หรือการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านการ เรียนรู้ร่วม การส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่า ดังกรณีการสร้างพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดขนอน จ. ราชบุรี หนังใหญ่วัดบ้านดอน (จ.ระยอง) หนังใหญ่วัด (จ.สิงห์บุรี) เป็นต้น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม การสร้างมูลค่าจากวัฒนธรรมที่อนุรักษ์นั้น เช่น การผลิตภัณฑเพื่อเป็นที่รักของ พิพิธภัณฑ์จำทวี การสร้างตัวหนังสือเพื่อเป็นที่ระลึก และเครื่องประดับของวัดต่าง ๆ ที่รักษา

หนังใหญ่ว่า การจัดการแสดงโชว์ เพื่อสร้างมูลค่าผ่านการจัดแสดง เช่น โขน หุ่นกระบอก การโชว์ตัวหนัง เป็นต้น

ดังนั้นมูลค่ากับคุณค่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และเป็นของคู่กัน เพียงแต่เราต้องให้ทั้ง ๒ ส่วนสมดุลกันเพื่อจะให้เกิดการดูแลรักษาตัวเองของศิลปวัฒนธรรมนั้นได้ นำไปสู่การรักษาอย่างมีเป้าหมาย และมีงบประมาณสนับสนุนต่อภาระงานนั้นอย่างเหมาะสม

๖.สรุปส่งท้าย

เมื่อพูดถึงบทบาทการทำงาน บำรุงศิลปวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ (กฎหมายรัฐธรรมนูญ) และเป็นภาระงานของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง (กระทรวงวัฒนธรรม) และชิ้นงานร่วมที่มหาวิทยาลัยจะพึงดำเนินการหรือกระทำให้เกิดขึ้น ในฐานะเป็นภาระงาน และเจตจำนงร่วม ของมหาวิทยาลัยกับรัฐ ตามกรอบของการพัฒนา ที่จะให้เป็นสมบัติ เป็นมรดก ของอนุชนรุ่นต่อไป แต่ในเวลาเดียวกันวัฒนธรรมจัดตั้งวัฒนธรรมสิ่งสร้าง จะมีความหมาย หรือมีประโยชน์ทรงคุณค่าต่อการอนุรักษ์หรือไม่ เป็นภาระงานของผู้อนุรักษ์ หรือรักษาว่าจะทำหน้าที่อย่างไรในการจัดการให้เกิดความสมดุลระหว่าง “สัจ จริยธรรม และวัฒนธรรม” ให้เป็นคุณค่าอย่างแท้จริง ดังทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตโต) ที่ว่า

“...ในการที่จะทำให้สังคมมีความสมดุลนั้น จะต้องให้สัจจธรรม จริยธรรม และบัญญัติธรรม ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง และประสานเกื้อกูลซึ่งกันและกัน บัญญัติธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมปรากฏตัวโดยมีลักษณะภายนอก และรูปแบบเป็นของตนเอง แต่ถ้าเราติดบัญญัติธรรมเกินไป วัฒนธรรมก็จะแข็งทื่อ กระด้าง ไม่มีการปรับปรุงตัวหยุดนิ่ง ไม่เจริญก้าวหน้า ไม่มีการพัฒนาวัฒนธรรม จึงต้องเอาความรู้ความเข้าใจในสัจธรรมมาจัดสรรควบคุม... และในเวลาเดียวกันก็ต้องรู้จักสาระของจริยธรรม เพื่อปรับบัญญัติธรรมเช่น กฎหมาย เป็นต้น ให้ได้ผลจริงตามสาระและความมุ่งหมายของจริยธรรม ที่อิงอยู่กับและสอดคล้องกับสัจธรรม นี่เป็นเรื่องของการประสานกลมกลืนระหว่างธรรมสามอย่าง...”^{๒๗}

ดังนั้นบทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นทั้งสถาบันการศึกษาทางศาสนา และเป็นมหาวิทยาลัย จะต้องทำหน้าที่ในการสร้างวัฒนธรรมที่นับเนื่องกับศาสนาบนพื้นฐานของสัจธรรม จริยธรรม ต่อสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรม โดยการการดำเนินงานบำรุง รักษา อย่างเป็นระบบ ภายใต้ความรู้ คุณค่า และมูลค่า ให้เป็นมรดกของแผ่นดินและประเทศชาติสืบไป

^{๒๗} พระเทพเวที (ประยุทธิ์ ปยุตโต), ธรรมเพื่อชีวิตและการพัฒนาวัฒนธรรม, สำนักพิมพ์ อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, (๒๕๓๒.), หน้า ๕๖.

บรรณานุกรม

ก.หนังสือ/วิทยานิพนธ์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ , ราชกิจจานุเบกษา,

๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐, เล่ม ๑๒๔ ตอน ๔๗ ก. หน้า ๑๘-๑๙.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒. (๒๕๔๒,๑๙ สิงหาคม). ราชกิจจา

นุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ (ตอนที่ ๗๔ก), หน้า ๑-๒๓.

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐. (๒๕๔๐, ๑

ตุลาคม).ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๔ (ตอนที่ ๕๑ ก), หน้า ๒๔-๔๓.

พระมหาสุทัศน์ ดิสสรวิฑู และคณะ. บรรณาธิการ, **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษายในระดับอุดมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **ธรรมเพื่อชีวิตและการพัฒนาวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรินต์กรุป จำกัด, ๒๕๓๒.

พระอธิการช่วง จิตโสภณ (ตั้งอยู่),ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระพรหมคณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ : ฉบับป ร ะ ม ว ล ธ ร ร ม**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **ธรรมเพื่อชีวิตและการพัฒนาวัฒนธรรม**,กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อมรินทร์ พรินต์กรุป จำกัด. ๒๕๓๒.

วิทย์ พิณคันเงิน, **สืบสานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : เมธีทีปส์, ๒๕๕๖.

ข.บทความ/วารสาร

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่)ดร., และคณะ,“การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณี" ตากธรรม" ของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่”, **รายงานการวิจัย** , กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม,กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๙.

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ., รูปแบบการสร้างสันติสุขในชุมชนโดยใช้กลไกของนวัตกรรมการภูมิปัญญาท้องถิ่น : ศึกษากรณีภูมิปัญญาประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ จังหวัดลำพูน”,ในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑, เล่ม ๑ : **พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญา**, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาปริดา ขนดีโสภณ,ดร., “ประเพณีสารทเดือนสิบ”, ใน**สารนิพนธ์พุทธ ศ า ส ต ร บัณฑิต ๒๕๕๖**, พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๖.

พระสุชี ชาครธมโม (ศรีมาตย์), “ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพระประเพณีฮีตสิบสอง : ศึกษากรณีตำบลเมืองเก่าอำเภอมะนัง จังหวัดขอนแก่น”, ใน **รวมบทความวิชาการ**

โครงการสัมมนาวิชาการผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ดีเด่นบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาทิตย ที่ 26 กันยายน 2553,
กรุงเทพมหานคร: หอไตรการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒๓-๓๒๘.

พระบุญช่วย โชติวิโส (อัยวงศ์), “ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในความเชื่อและพิธี
กรรมการบายศรีสู่ขวัญของชาวนวนิวาส”, ในรวมบทความวิชาการ โครงการสัมมนา
วิชาการผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ดีเด่นบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย อาทิตย ที่ 26 กันยายน 2553, (กรุงเทพมหานคร: หอไตรการพิมพ์
, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗๗-๒๘๔.

ค.ออนไลน์

ผศ.บัญชา จำปารักษ์ (2557) ,"การศึกษาบุญมหาชาติ(ผะเหวด) กับการเสริมสร้างจริยธรรมทาง
สังคม" ออนไลน์http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article

ง.ภาษาอังกฤษ

Branine, Mohamed. Managing across cultures : concepts, policies and practices.
London : SAGE. 2011.

Farrell, Theo. The norms of war : Cultural beliefs and modern conflict. Boulder :
Lynne Rienner, 2005.